

Dnro 2917/93/22

20.4.2022

Apulaistietosuojavaltuutetun lausunto asiassa HE 231/2021 vp, hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt tietosuojavaltuutetulta lausuntoa esityksestä HE 231/2021 vp. Kiitän mahdollisuudesta lausua asiassa.

Esityksen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa kotihoidon resursseja ja laatua, kehittää asumisen välimuotoisia ratkaisuja ja palvelujärjestelmää, tehostaa omavalvontaa ja vanhuspalvelujen johtamista sekä ottaa käyttöön teknologisia ratkaisuja iäkkäiden henkilöiden kotiin annettavissa palveluissa. Apulaistietosuojavaltuutettu ottaa tässä lausunnossa kantaa seikkoihin, jotka on lausuntoa annettaessa tunnistettu oleellisiksi henkilötietojen käsittelyjen kannalta.

Esityksessä on esitetty, että muun muassa kotikäyntejä asiakkaan luona voitaisiin toteuttaa osin tietoverkon välityksellä tapahtuvina etäkäynteinä. Apulaistietosuojavaltuutettu toteaa, että esityksessä ei viitata sosiaali- ja potilastietoja koskevaan lainsäädäntöön. Apulaistietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan tässä esitettyyn toimintaa sovelletaan muun muassa lakia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (784/2021), jossa esimerkiksi asetetaan tietojärjestelmiä koskevia vaatimuksia.

Lisäksi on tuotu esille mahdollisuus seurata erilaisilla laitteilla ja sensoreilla asiakkaan elintoimintoja, aktiivisuutta, ravitsemustilaa ja unirytmisiä. Apulaistietosuojavaltuutettu katsoo, että sinänsä estettä tällaiselle teknologian hyödyntämiselle ei sosiaalihuollon palveluissa ole silloin, kun se katsotaan välttämättömäksi asiakkaan huolenpidon turvaamiseksi. Kuten hallituksen esityksessäkin on mainittu, tällöin tulee kiinnittää huomiota siihen, että laitteiston avulla tapahtuva seuranta on rajattu niin, ettei asiakkaan toimintoja voida seurata enempää kuin hänen hoidon ja huolenpidon tarpeensa välttämättä edellyttää. Tällaisessa seurannassa syntyvät tiedot ovat myös henkilötietoja, joiden käsittelyssä tulee huomioida käsittelyn oikeasuhtaisuus tavoiteltavaan päämäärään nähden. Nämä henkilötiedot ovat myös luonteeltaan sellaisia, että niistä monet ovat myös sosiaalihuollon asiakastietoja ja terveydenhuollon potilastietoja.

Apulaistietosuojavaltuutettu toteaa, että otettaessa uusia teknologioita käyttöön, tulee kiinnittää erityistä huomiota laitteiden tietosuojan ja tietoturvan tasoon. Lisäksi huomiota tulee kiinnittää siihen, ettei sivullisia koskevia tietoja välity teknologian välityksellä tarpeettomasti. Sosiaalihuollon asiakas voi antaa luvan itseään koskevien

tietojen käsittelyyn, mutta sivullisen puolesta asiakas ei voi antaa lupaa sivullisen henkilön tietojen käsittelylle. Yleisen tietosuoja-asetuksen mukainen vaikutustenarviointi henkilötietojen käsittelyjen kohdalla tulee tehtäväksi silloin, kun suunniteltu käsittely todennäköisesti aiheuttaa korkean riskin ihmisten oikeuksille ja vapauksille. Arviointi on tehtävä erityisesti silloin, kun henkilötietojen käsittelyssä käytetään uutta teknologiaa. Sama koskee tilannetta, kun käsitellään laajasti erityisiä henkilötietoryhmiä, kuten esimerkiksi terveystietoja.

Ottaen huomioon teknologian nopean kehittymisen, apulaistietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan ei ole mahdollista lainsäädäntötasolla antaa toimijoita sitovaa sääntelyä siitä, minkälainen kulloinkin käytössä oleva tekniikka täyttää tietosuojan ja tietoturvan vaatimukset. Otettaessa uutta tekniikkaa käyttöön, tekniikan tietoturvasuus ja tietosuojan vaatimusten edellytykset tulisi aina harkita erikseen käyttöönottohetkellä. Huomioon tulee myös ottaa, että teknologiassa tapahtuva muutos voi vaikuttaa tietoturvasuuteen ja tietosuojan tasoon ja näin vaikuttaa asiakkaiden yksityisyyden suojaan. Vaikka jokin tekniikka on täyttänyt sille asetetut vaatimukset asiakkaiden yksityisyyden suojaamisesta sen käyttöönottohetkellä, toimintaympäristössä itsessään voi tapahtua muutoksia, jolloin alun perin turvallisesta tekniikasta voi tulla haavoittuvaista tietosuojan ja tietoturvasuuden kannalta katsottuna.

Esityksessä henkilötietojen käsittelyn kannalta keskeistä on myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen rooli seurata palveluiden antoa ja tasoa. Apulaistietosuojavaltuutettu huomauttaa, että hallituksen esityksessä punninta asiakkaan oikeuksien näkökulmasta on tehty lähinnä yksityisyyden suojan näkökulmasta. Sen sijaan tietosuojan näkökulmasta henkilötietojen käsittelyä ei ole kovinkaan laajasti arvioitu.

Esityksen mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos voi pyytää ja saada tarvittavat tiedot henkilömitoituksen kehityksestä sekä toimintayksikköjen toimintakäytännöistä ja johtamisesta. Tästä säädettäisiin ikääntyneen väestön toimintakyvyn sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveysten palveluiden tukemisesta annetun lain 24 a §:n 1 momentissa. Lausuttavana olevasta hallituksen esityksestä ei suoraan ilmene, onko tämän kohdan perusteella tarkoitus käsitellä henkilötietoja, ja jos on, missä laajuudessa ja millaisia henkilötietoja.

Tämän lisäksi laitoksen tulisi 24 a §:n 2 momentin mukaan toteuttaa valtakunnallinen asiakaskysely joka toinen vuosi. Esityksen mukaan kyselyyn vastaaminen olisi asiakkailla vapaaehtoista. Toimintayksiköllä, jonka palveluita asiakas saa, on kuitenkin velvollisuus huolehtia siitä, että asiakkaalla on mahdollisuus vastata kyselyyn. Vastajien yksityisyydestä huolehditaan siten, että kyselyyn voi vastata halutessaan nimettömänä ja tiedot kerätään tunnistettomana. Tietosisällöstä myös poistetaan tiedot vastaajan iästä ja sukupuolesta. Tietoja ei myöskään julkaista, mikäli vastaajia yksikössä on ollut alle viisi. Tietoja käsitellään lisäksi siten, ettei suuremmastakaan asiakasmäärästä voida tunnistaa yksittäisten henkilöiden vastauksia.

Ilmeisesti tarkoitus on, että henkilötietoja käsitellään anonymisoidusti. Mikäli näin on tarkoitettu, asiassa voisi tulla harkittavaksi, että vastaukset annetaan kokonaan nimettömänä. Käsittelyperustetta tulosten kannalta asiakkaan nimen käsittelylle ei ole, jos tarkoitus on käsitellä vastaukset siten, että henkilötiedot eivät käy ilmi. Käytännössä tulee myös aina ottaa huomioon yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan periaatteet henkilötietoja käsiteltäessä. Esimerkiksi 5 artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädetään tietojen minimoinnista, jonka mukaan henkilötietojen on oltava asianmukaisia ja olennaisia ja rajoitettuja siihen, mikä on tarpeellista suhteessa niihin tarkoituksiin, joita

varten niitä käsitellään. Huomioon tulee myös ottaa se, että henkilötietojen käsittelyn kannalta kysymys siitä, onko tiedot katsottava anonyymeiksi, tulee ratkaista aina tapauskohtaisesti tutkimuksen tekohetkellä.

Esityksen perusteluissa on tuotu esille, että asiakaskyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Apulaistietosuojavaltuutettu toteaa, että selvyyden vuoksi vapaaehtoisuus olisi ollut pykälätasolla perusteltua tuoda paremmin esille. Ehdotetun pykälän (24 a § 2 momentti) sanamuodoista on kuitenkin pääteltävissä, että sinänsä kyselyyn vastaaminen ei ole pakollista. Käsiteltäessä henkilötietoja tulee myös muistaa, että henkilöä on aina informoitava tietojensa käsittelystä.

Apulaistietosuojavaltuutettu

Pihamaa Heljä-Tuulia 912487203

Ylitarkastaja

Rehtonen Terhi 911989963